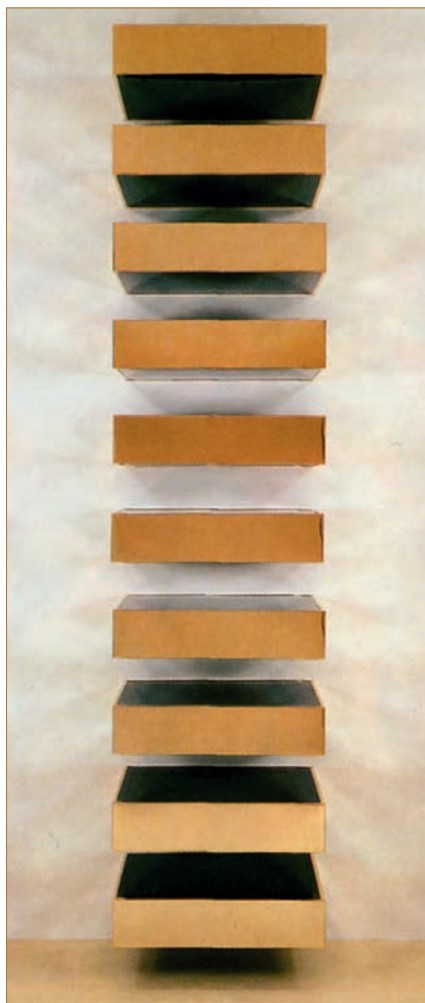

Vicent Alonso

A manera de tascó

Notes sobre literatura

PUV
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

A manera de tascó

Notes sobre literatura

Assaig 33

A manera de tascó

Notes sobre literatura

Vicent Alonso

Universitat de València

© Vicent Alonso, 2012

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2012

Publicacions de la Universitat de València
Arts Gràfiques, 13 – 46010 València

Disseny de la col·lecció i maquetació: Inmaculada Mesa
Il·lustració de la coberta: Donald Judd, Sense títol (1993)

ISBN: 978-84-370-8865-5

Dipòsit legal: V-1616-2012

Impressió: Guada Impressors

*Ideas about literature –unlike ideas about, say, love–
almost never arise except in response to
other people's ideas. They are reactive ideas.*

SUSAN SONTAG

(Les idees al voltant de la literatura
–contràriament a les idees, diguem-ne, sobre l'amor–
no es produeixen quasi mai sinó com a resposta
a les idees d'altres persones. Són idees reactives)

Índex

Nota introductòria.....	11
I. LLIBRES I DÈRIES.....	15
II. CONTRA EL MAL DE VIURE.....	87
III. A MANERA DE TASCÓ.....	225
Índex onomàstic	11

Nota introductòria

Si bé la literatura és la protagonista indiscutible del conjunt d'articles que he agrupat en aquest volum, potser convindria recordar des d'ara mateix que no sóc un crític en el sentit que d'habitud el terme s'empra entre nosaltres. De fet, no m'ha mogut mai la intenció de descriure la societat literària de manera rigorosament exhaustiva i amb tota l'objectivitat possible, com tampoc la voluntat d'ordenar la seua producció des del punt de vista dels valors que conté i que, sens dubte, transmet. Els lectors ho veuran en començar la lectura d'uns articles que no es limiten a parlar de cap literatura en concret ni formulen més valors que els d'un lector obstinat que considera útil posar per escrit les seues impressions i que, gairebé sempre, és ben conscient que parlar de llibres és un dels camins, tan digne com qualsevol altre, de fer literatura. No debades, moltes d'aquestes reflexions són notes de dietari ampliades, o escurçades, per ajustar-se a les exigències del mitjà en què havien de ser publicades, un exercici que Henry James, pel que feia als narradors que havien de sotmetre les seues històries als límits estrictes dels periòdics, descrigué i avaluà en termes ben justos ja fa un bon grapat d'anys. Ja des de l'article que enceta la sèrie, com en repetides ocasions posteriors, se'm descobrirà reflexionant a propòsit de la necessitat de distingir entre maneres diferents de parlar sobre literatura bé a propòsit d'algun llibre, bé de principis generals que mouen la nostra voluntat de coneixement. Sóc partidari de no concedir el qualificatiu de crític a qualsevol lector que fa públiques les seues impressions literàries, raó per la qual vull deixar constància de les meues conviccions. Certament, no s'equivoca qui opina que aquesta és, com tantes altres, una qüestió de noms. En efecte, ho és. Però precisament per això

convé aclarir les posicions des d'aquesta mateixa introducció. No em considere un crític, sinó algú a qui la literatura proporciona cada dia motius per posar-se a escriure i que, per reblar el cau, està convençut que conèixer no té res a veure amb exhaurir, ni llegir amb devorar. I encara menys si es tracta de literatura.

El lector que sóc i que s'expressa en aquests articles té molta més relació amb la pràctica de l'«hospitalitat mental», que comente en «Intel·ligència revelada», a propòsit precisament del diari de la menuda dels James. I també amb l'afirmació de Susan Sontag segons la qual cal precisar que, a vegades, escrivim no perquè tinguem res a dir, sinó perquè els altres ens empenyen a fer-ho. En aquest sentit, les meues idees –Sontag també ho va dir en diferents moments, un dels quals apareix al frontispici d'aquests llibre– són més que reactives. No debades, en algun moment del procés d'edició he dubtat sobre el títol que el llibre mereixia. Durant un temps vaig creure que el millor dels títols possibles era el d'un article, «La llanterna d'Anna Karènina», inclòs en la sèrie «Contra el mal de viure», que és una «reacció» al llibre de Ricardo Piglia: *El último lector*. Perquè tots tenim dret a una llum pròpia, com la del fanalet que Anna Karènina fa servir al tren de tornada a Petersburg des de Moscou per a llegir una novel·la anglesa. Karènina es defensava així d'una conversa tediosa amb les dames del departament, però també, sola, aïllada per la llum del fanal que la separa de la mitja claror del vagó-llit, impressionada enèrgicament per la vida dels personatges de la ficció, Karènina sent que també té moltes ganes de viure i és per això que tanca el llibre, recorda les aventures recents a Moscou i és una mica més ella mateixa aspirant «profundament i amb gaubança l'aire glaçat» i contemplant, «dreta vora el vagó, l'andana i l'estació il·luminada». Perquè llegir és gairebé sempre la millor defensa contra qualsevol mal de viure.

Totes aquestes qüestions em passarien pel cap segurament quan a principis del 2004, vaig iniciar les meues col·laboracions a les pàgines del «Quadern» de l'edició valenciana d'*El País*. Per això el títol de la secció, «Contra el mal de viure», que vaig decidir per als meus petits articles sobre literatura. Crec en la funció terapèutica de la literatura, però sobretot en el seu poder immens

en la construcció del jo i de la seua visió de la realitat. La literatura és coneixement, i llegir i escriure són instruments complementaris en el procés de revelació d'un mateix, dels altres i del món. El darrer dels articles d'aquesta sèrie aparegué el 18 d'octubre de 2007, ja que, mogut per l'interès d'arrodonir també des dels títols les meues opinions, vaig decidir canviar el de la secció. I així, l'article següent, «De poetes i filosofia», publicat l'1 de novembre de 2007, fou el primer de la nova sèrie, «A manera de tascó», que quinzenalment continue escrivint a hores d'ara, tot aprofitant el que Pere Calders havia posat a l'epíleg d'un llibre seu (*Tot s'aprofita*, 1983). Espere que els coneixedors d'aquest text del mestre del conte consideraran que el préstec està justificat. La meua intenció ha estat posar de manifest que les reflexions sobre literatura fetes per un lector com jo, que no es considera un crític en el sentit ja esmentat, són més aviat petites falques emprades per cercar equilibris, però que no deixen de ser peces accessòries, susceptibles de ser fàcilment substituïdes per altres de més precises i segures. La seua provisionalitat les defineix, no n'és un tret adjectiu, sinó substancial.

Així doncs, la majoria dels articles reunits en aquest volum aparegueren a les pàgines del «Quadern» de l'edició valenciana del diari *El País*, durant el període 2004-2011. La resta, agrupats en la primera part del llibre, procedeixen bé de la secció «Llibres i dèries», que vaig publicar a les pàgines de *Caràcters*, bé d'altres revistes o diaris com *El País*, *Mètode*, *L'Espill*, *Compartir* i *Serra d'Or*. Tots són papers on he pogut expressar, sense més entrebancs que una certa periodicitat, les meues opinions sobre literatura. Només hi ha dues excepcions. D'una banda, l'article «La "bellesa sentida" de Germà Lloris» que és en realitat el pròleg a un catàleg d'aquest pintor, amic i conciudadà. D'una altra, les sis petites notes sobre cinema i, més concretament, a propòsit de sis realitzadors que estime amb una certa passió: Dreyer, Fellini, Losey, Wenders, Kaurismäki i Kurosawa. Són excepcions, tanmateix, que en més d'un sentit també parlen de literatura, és a dir, que tenen tot el dret a formar part d'un conjunt que és una mostra ben representativa dels meus escrits sobre literatura apareguts en publicacions periòdiques durant aquest període.

Em resta solament deixar constància del meu agraïment a les persones que, d'una manera o d'altra, han fet possible aquest llibre. A l'Adolf Beltran, en primer lloc, perquè fou ell qui m'animà a escriure a les pàgines del «Quadern», on continue publicant a hores d'ara les meues notes, o falques, sobre literatura. Però també a tots els qui, més o menys amics, en converses quotidianes o més formals, em permeten el contrast d'opinions sobre assumptes diversos de la literatura i del món, que hi ha darrere d'aquestes pàgines. I, sobretot, a l'Anna Montero, lectora sagaç, conversadora insaciable, amable i intel·ligent.

Tancat de l'Alter, abril de 2012

I.
Llibres i dèries

Duels que es resolen en clau literària

Hi ha comentaristes, professionals de la crítica o lectors a seques, que tenen certa facilitat a introduir jerarquies entre els llibres que cauen a les seues mans. Potser perquè hi troben impulsos irrefrenables, els agrada catalogar el que llegeixen en termes més o menys valoratius. A mi, com a tants altres lectors que conec, em passa exactament el contrari. Trobe dificultats serioses a establir aquestes jerarquies i, habitualment, tinc tendència a guardar solament en la memòria moments d'especial rellevància, petites coses al capdavant, dels llibres que llegisc. Només una vegada, ara fa un bon grapat de mesos, em demanaren que contribuïra a dibuixar una mena de quadre d'honor de la literatura catalana del segle XX. Encara no sé per què, però hi vaig acceptar. Déu sap, tanmateix, les dificultats amb què em vaig enfrontar i la decepció final en veure els resultats publicats. I, *a priori*, no tinc res en contra d'aquestes jerarquitzacions, però confesse la més absoluta ineptitud per elaborar-les. Sé, a més, que hi ha fins i tot lectors que agraeixen ordenacions semblants, i el crític avesat fa bé de no defugir-les. És la seua manera de contribuir a orientar-los. A més, sempre he cregut que tot comentari sobre llibres hauria de ser ben rebut. A condició, és clar, que deixe ben paleses les raons, teòriques o no, que el generen. Dic tot això perquè els quadres d'honor que he pogut veure per aquestes dates, tan propícies a comentaris semblants, no concedien un lloc d'excessiu privilegi a llibres que, a mi, em costarà d'oblidar. *Davalú o el dolor*, de Rafael Argullol (Quaderns Crema, 2001) n'és un. No dic que meresquera el lloc d'honor que alguns crítics han concedit a altres llibres. Insistisc: no sabria adduir raons convincents per a una decisió semblant. Vull dir, simplement, que alguna cosa d'especial ha de tenir aquest llibre si fins i tot ha cridat poderosament l'atenció dels qui d'habitud només guardem en la

memòria aspectes que ens semblen d'especial rellevància. Del llibre d'Argullol –sembla que escrit originalment en català i editat també en castellà (RBA, 2001)– m'ha interessat tot: l'assumpte que tracta i com el tracta, la manera com s'articula l'anècdota que fa servir, la precisió i la sobrietat de la prosa amb què s'expressa i, sobretot, aquesta sensació final que un experimenta de gratitud a un escriptor que t'ha regalat el plaer d'unes hores de lectura.

Confesse que m'atrau d'allò més l'experiència d'escriptura *transversal*, que Argullol ens proposa des de fa temps. Per als dies que corren, ja ens va bé que algú insistisca en la necessitat de trobar territoris compartits per a les emocions i les idees. Llegir *Davalú o el dolor* és, en aquest sentit, un bon antídote contra els qui s'obstinen a situar-les en no sé quin *lloc natural*, que els pertany en raó de la mateixa existència dels gèneres literaris. La narració, que Argullol ha construït a partir d'una experiència real amb el dolor físic, creix a partir d'una simbiosi entre sensacions i elucubracions intel·lectuals, sense decantar-se mai per unes o altres, sinó entrellaçant-les de manera que el resultat final és un teixit literari d'una bellesa notable. Al capdavant, aquesta manera d'entendre la literatura i de practicar-la ens confirma fins a quin punt el coneixement del món –del dolor físic, en aquest cas– és també un territori compartit en la descripció del qual, i contra l'opinió de tants i tants, tenen molt a dir els mateixos textos literaris.

«Vull recordar per venjar-me, fins i tot per venjar-me literàriament. Vull que sigui conegut, que no sigui secret. Precisament, una de les armes del dolor, una de les armes de Davalú és el secret, el caràcter inexpressable de les seves accions. I jo vull que aquest secret sigui revelat, perquè no quedi impune». Bella manera d'expressar que la narració del dolor és el millor camí per vèncer-lo fins al punt que *transversalitat*, *coneixement* i *teràpia* conflueixen al cim d'aquest duel contra el dolor, que Argullol ha resolt en clau literària. Expressar el dolor, vèncer l'oblit a què habitualment ens condemna és l'objectiu assolit pàgina rere pàgina pel narrador protagonista en un exercici terapèutic que ens fa pensar que llibres així deuen el seu atractiu, i el seu origen, a alguna cosa més que a interessos temàtics, recursos i maneres de fer. A mi, sempre em fan pensar que no li faltava raó a Cortázar quan, en algun moment de

La casilla de los Morelli, recordava un vers de Borges —«Mis criaturas nacen de un largo rechazo»— i l'aprofitava per definir una situació d'escriptura que té molt a veure amb la pràctica d'un cert exorcisme: «rechazar criaturas invasoras proyectándolas a una condición que paradójicamente les da existencia universal a la vez que las sitúa en el otro extremo del puente donde ya no está el narrador que ha soltado la burbuja de su pipa de yeso». És tan fàcil com atractiu eixamplar la teoria de Cortázar: podem fer passar el dimoni del text al lector i tancaríem així un cercle que explica a la perfecció la idea de la literatura com un diàleg entre autors i lectors, esperonat constantment per estranyes criatures que els posseeixen i que són, al capdavall, la raó última dels textos. Si escrivim, no és mai des del no-res. Ho fem perquè la lectura d'algun text ens ha encomanat l'estranya criatura de la qual l'autor se n'alliberà en escriure'l. Ara ens toca a nosaltres practicar l'exorcisme.

Amb els llibres de Linda Lê, una autora vietnamita d'expressió francesa, he experimentat sensacions semblants. Tant *Lletres mortes* (Tàndem, 2000) com *Les albes* (Tàndem, 2001) semblen escrits en aquella situació descrita per Cortázar en què l'autor reconeix fàcilment la diferència entre «posesión y cocina literaria» i que el lector aprofita per constatar les limitacions del simple *métier*. Certament, en el cas de Linda Lê, no hi ha l'equilibri entre idees i emocions, que fan de *Davalú i el dolor* un exemple únic d'exploració de la convivència entre gèneres. Les novel·les de Linda Lê ens submergeixen en un món en què les emocions es multipliquen línia rere línia sense ni deixar-nos temps per digerir-les o, fins i tot, per compartir-les. *Lletres mortes* i *Les albes* no tenen el dolor físic al centre, sinó el moral, però són també, com en el cas d'Argullol, la narració d'un combat —el que Linda Lê es planteja contra el dolor de l'oblit del pare, mort a Saigon— que ha de resoldre's en clau literària, és a dir, emprant l'escriptura com una autèntica teràpia.

Que ningú no pense que situe Argullol i Linda Lê en un mateix univers estètic. Ben al contrari: entre tos dos hi ha diferències massa evidents perquè m'entretinga a descriure-les. Dit això, afegiré que, tal com jo ho veig, els seus llibres transmeten la sensació d'haver estat escrits des d'una concepció de la literatura que aprecie i que, com recordava adés, ha descrit Cortázar en pàgines memorables.

Potser no és accessori remarcar ara que tots dos tenen darrere experiències *dolorosament* viscudes, que tots dos trien formes —a mena de dietari, en el cas d'Argullol; llargs i tensos monòlegs, en el de Linda Lê— que simulen o constaten aquelles experiències i que, paradoxalment i sobretot, escriuen tot superant les limitacions de les anècdotes autobiogràfiques. Linda Lê ens ho va recordar en una entrevista, publicada per la premsa valenciana, quan, parafrasejant Kafka, deia que sempre tractava d'escriure la història universal de la seua ànima.

Deia adés que tot comentari sobre llibres ha de ser ben rebut, a condició que deixi clares les regles del joc. Sovint ens plantegem el paper de la crítica, les raons primeres i últimes dels comentaris sobre literatura. I fem bé, em sembla, de tornar-hi amb insistència. Quant a mi, ja he dit que no crec tant en els quadres d'honor com en els comentaris que només demanen la paraula en l'immens «parlament de paper», que és la manera com Enric Sòria ha batejat la idea de la literatura com a diàleg. I faríem bé d'esmerçar esforços a digerir el que alguns estudiosos del coneixement humà han dit sobre algunes dèries històriques. ¿O és que no té a veure amb nosaltres tot el que, per exemple, planteja Toulmin en el seu *Cosmópolis. El trasfondo de la modernidad* (Península, 2001)? No sé fins a quin punt un estudi com aquest, que es planteja una interpretació dels camins seguits pel coneixement humà des del Renaixement fins ara, recolza sobre dades indiscutibles o subjectes a opinió, però el llibre de Toulmin té com un dels fils conductors dels seus raonaments la contraposició entre dues maneres d'enfrontar-se a la realitat, fàcilment constatables en actituds passades i presents. La dels qui —des d'un optimisme epistemològic d'arrels cartesianes— la consideren susceptible de ser entesa en la seua totalitat a partir de teories que l'expliquen de manera inqüestionable i la dels qui —des d'un escepticisme d'arrels humanistes— la consideren un sistema suficientment complex per exigir la possibilitat dels punts de vista i el respecte a la diversitat de les opinions que l'expliquen.

Mirem-ho bé i ens adonarem que el canvi de rumb que Toulmin proposa, en el sentit «de equilibrar el afán de certeza y claridad en la teoría con la imposibilidad de evitar la incertidumbre y la ambigüedad en la práctica», té molt a veure amb actituds que fa-

cilment reconeixeríem en l'àmbit dels comentaris sobre literatura. No debades, les anomenades ciències humanes –fet que Toulmin no remarca excessivament– han actuat sempre de contrapès a les posicions més directament hereves del model cartesià de racionalitat. Tant de bo, aquesta tercera fase de la modernitat, segons les descripcions i les prescripcions de Toulmin, implique necessàriament la recuperació de la racionalitat humanista, que, de la mà d'Erasmus, de Montaigne, de Bacon..., reivindicà la tolerància de la diversitat, l'ambigüïtat i la incertesa. «Lo más que podemos hacer los humanos es comenzar desde donde estamos, y desde el momento en que estamos en tal lugar es decir, hacer un uso discriminatorio y crítico de las ideas de que disponemos en nuestra actual situación geográfica, así como de las pruebas de nuestra experiencia, tal y como ésta es “leída” a la luz de tales ideas. No tenemos ninguna posibilidad de desvincularnos de nuestra herencia conceptual. Lo único que se nos exige es utilizar nuestra experiencia de manera crítica y discriminatoria, perfilando y mejorando nuestras ideas heredadas y determinando con mayor exactitud los límites de su alcance». Tal com jo ho veig, els comentaris sobre literatura més raonables són precisament aquells que es fan des d'actituds semblants.

Dues aproximacions a Fuster i un al·legat contra la intolerància

Ningú no dubta que reconstruir un període històric per entendre'l i mostrar-lo als altres no és empresa fàcil. I això tant si la voluntat que la genera és exclusivament científica –històrica, vull dir– com si es tracta solament d'un exercici literari. Alguna cosa semblant ha de dir-se de la biografia com a gènere literari. No hi ha raons per pensar que la biografia haja de permetre's *necessàriament* l'elucubració sobre una veritat –la de la vida d'un personatge–, que, si mereix un tal esforç, serà perquè ha deixat tot de rastres. És clar que tothom, i en especial els literats, té tendència a fugir sense penediments d'enujoses preparacions preliminars. La ficció té massa atractius, i abocar-s'hi de ple sedueix més del compte. Però

L'autor d'aquestes «Notes sobre literatura» no es considera un crític, sinó algú a qui la literatura proporciona cada dia motius per posar-se a escriure i que, a més, està convençut que conèixer no té res a veure amb exhaurir, ni llegir amb devorar. La majoria dels articles reunits ací aparegueren al «Quadern» de l'edició valenciana del diari *El País* i també en altres publicacions com ara *Caràcters*, *L'Espill*, *Mètode* o *Serra d'Or* durant la primera dècada del nou segle. Inspirats en la creença que la literatura té una funció terapèutica, però sobretot un poder immens en la construcció del jo i de la visió de la realitat, la seua matèria són obres, escriptors i problemes literaris o socials que han impactat l'autor i han desencadenat en ell un procés de reflexió aprofundida, matisada i subtil, que posa en joc tots els recursos de la seua capacitat discursiva i una vasta erudició. No debades l'autor està convençut també que la literatura és coneixement, i llegir i escriure instruments complementaris en el procés de revelació d'un mateix, dels altres i del món.

VICENT ALONSO (Godella, l'Horta, 1948) és poeta, assagista i traductor. Ha estat durant molts anys professor del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València. Actualment es dedica en exclusiva a escriure. Com a poeta ha publicat entre altres *Cercles de la mirada* (1998), *Del clam de Jasó* (2002) i *En l'aspre vent del nou món* (2012). És autor de llibres d'assaig com ara *La trajectòria intel·lectual d'Ernest Martínez Ferrando* (1992), *Les paraules i els dies* (2002), *Cròniques interessades* (2010) i el dietari *Trajecte circular* (2004). En la vessant de traductor sobresurt la seua versió dels *Assaigs* de Montaigne (2006-2008), que va rebre el premi Ciutat de Barcelona 2008 de traducció en llengua catalana. També de Montaigne, ha traduït el *Diari de viatge* (2012).

ISBN 978-84-370-8865-5

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

PUBLICACIONS

PUV